

1. Tema E-İçerik Ölçme ve Değerlendirme

1-8. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

ÇİÇEK VE RENK ADLARINA DAİR

Şu söz yanılmıyorsa Sait Faik'e aittir. "Çiçek ve balık adlarını bilmeyen hikâye yazamaz." Bu çok doğru sözdeki "çiçek" kavramı "bitki" olarak genişletilip renk adları da ilâve edilirse, bence daha kavrayıcı bir prensip elde edilmiş olur.

Kırsal bölgelerden şehirlere doğru gittikçe hızlanan göç ve buna paralel olarak yaşanan şehirleşme, toprakla aramızdaki ilişkileri iyiden iyiye bozdu. Çocuklar bir tutam yeşillığe ve "bir avuç gökyüzü"ne hasret, daracık apartman dairelerinde şuuruna varamadıkları bir kâbus yaşıyorlar. Ne bitkileri tanıyorlar, ne böcekleri, ne kuşları, ne de birkaçı dışında diğer hayvanları. Bırakın kırlarda yetişen binlerce bitki çeşidinin adlarını, bir anket yapılırsa, bir çırpıda beş-on çiçek adı sayan kaç kişi çıkar merak ediyorum.

Bana öyle geliyor ki bitki, böcek, kuş ve renk adları, dillerin gizli hazineleridir; onlara bakarak bir halkın hayal gücü, tabiatla ilişki biçimi, dünya görüşü ve realite kavrayışı hakkında açık seçik fikirler edinilebilir.

İnanmazsanız, Turhan Baytop'un Türkçe Bitki Adları Sözlüğü'nü açıp bakın. Türkiye'de yetişen bitkiler, Türkçe bitki adları ve bitkiler etrafında oluşan kültür hakkında önemli araştırmaları olan Baytop Hoca 1994 yılında Türk Dil Kurumu Yayınları arasında çıkan (yeni baskılarının yapıp yapılmadığı bilmiyorum) bu nefis sözlükte büyük bir boşluğu doldurmuştur.

Türkçe bitki adları başlığı da bir âlem; çok zekice hattâ muzipçe olanları var. Turhan Baytop'un sözlüğünü gözden geçirirken, önce hafızamda yer etmiş, benim için hâtıra değeri taşıyan bitkilerin adlarını aramış ve hepsini de bulmuştum. Bana özel bir dünyayı bir duyum biçimini ve bir nağmeyi veren evelik, yemlik ve madimak bitkilerinin Lâtinçe adlarını öğrenince bir tuhaf olduğumu söylesem inanır mısınız? Sanki bu üçlü birden benim dünyamın malı olmaktan çıkmıştı. Mayhoş tadını hâlâ damağımda hissettiğim kuzukulağı meğerse evelik otunun da dahil olduğu rumex (rumeks) alt cinsine bağlı bir otmuş, bazı bölgelerde ekşimenek, ekşimik, ekşimcik ve ekşincik de deniliyormuş.

Aynı aileye mensup birçok otun genel adı lâbada imiş. Bahar müjdecileri olan nevrüz çiçeğini, çiğdemi ve kardeleni unutmadım; çocukluğumda, Zara'da bahara doğru bu çiçeklerden toplamak için kırlara çıktığımızı iyi hatırlıyorum. Çok zaman ellerimiz boş dönerdik; çocuklar bunları nevrüz ve çiğdemi iştahla yerlerdi. Nevrüz toplamanın, bazı zamanlardan kalma bir çeşit tören olduğunu biliyor muydunuz?

Baytop Hoca'nın sözlüğüne göre, nevrüz (navruz) hermodactyloides spach (hermodıktilyodis sıpak) ve scorpiris spach (sıkorpiris sıpak) alt cinslerine bağlı iris türlerine verilen genel isim. Kazakistan'da bayeşek, Kırgızistan'da bayçeçek, Özbekistan'da ise baharkız adlarıyla bilinen nevrüz çiçeği, Türk dünyasında diriliğin, tazeliğin, yenilenmenin, gençliğin, saflığın, masumiyetin ve temizliğin sembolü imiş, Kırgızistan'da bunun için evlenmemiş genç kızların küpe, kolye gibi takılarında ve gelin başlıklarında tek motif olarak yer alıyormuş.

Lâtinçe adı crosus (kırozus) olan çiğdeme gelince karlar erimeye başlar başlamaz açan bu aceleci çiçek baharın müjdecileri sayılır. Orta Anadolu'da bahar başlangıcında oynanan "Çiğdem Eğlencesi" adlı bir de çocuk oyunu vardır. Ellerinde sivri sopalarla tepelere tırmanıp çiğdem toplayan çocuklar, bunları iğne yahut karaçalı dalına asarak sokak sokak, ev ev dolaşır ve bir tekerleme tutturarak baharın gelişini müjdeliler.

Tekerlemedeki Türkçenin güzelliğine bakınız:

Çiğdem çiğdem çiçecik

Ali Baba gökçecik

Çiğdem geldi kapıya

Yağ çıkarın yapıya

Yağ olmazsa bal olsun

Oğlum, uşağın sağ olsun.

Topraktan başını uzatır uzatmaz, koyun ve keçi gibi hayvanlar tarafından yenildiği için beyaz çiğdeme halk arasında öksüzoğlan da denir. Aynı çiçek Bektaşılık'te Ehlibeyt'in sembollerinden biridir. Ve nefis bir halk türküsünde çiğdem ve nevruz şöyle dile gelirler:

Çiğdem der ki ben elâyım

Yiğit başına belâyım

Hepisinden ben âlayım

Benden âlâ çiçek var mı

Al baharlı mavi dağlar

Yarım gurbet elde ağlar

Nevruz der ki ben nazlıyım

Sarp kayalarda gizliyim

Mavi donlu gök gözlüyüm

Benden âlâ çiçek var mı

Al baharlı mavi dağlar

Yârim gurbet elde ağlar

Lâtince adı papaver olan "gelincik"i etimolojik açıdan ele alıp inceleyen rahmetli Ali Fehmi Karamanlıoğlu, bu kelimenin Türkçenin en eski kelimelerinden bir olan ve Göktürk Kitâbeleri'nde geçen "gelin" kelimesine küçültme ve sevgi ifade eden -cik ekinin ilâvesiyle meydana geldiğini söylüyor. Kısacası halk dağ lâlesini küçük bir geline benzeterek adlandırmıştır. Türk töresinde gelinlik rengi beyaz değildir, kırmızıdır. Baytop Hocanın sözlüğüne göre, gelinli adları taşıyan başka çiçekler de var; gelinfeneri, (...) gelingülü (çuha çiçeği), gelinküpesi (tavan kirazı), gelinparmağı, gelinsaçı, gelinteli vb.

(...)

Türkçe renk adları da bitki adları gibi gitgide unutuluyor. Son zamanlarda yavruağız, hâki, tirşe, ebruli gibi renk adlarını kullanan birine rastladınız mı?

(...)

Aslında diller buz dağları gibidirler, suyun altındaki büyük kısmı keşfetmeye başladığınız zaman o dile nüfuz edebilir; şair, yazar veya düşünür olabilirsiniz.

(...)

Beşir Ayvazoğlu

Çiçek ve Renk Adlarına Dair

1. Metnin yazılış amacı nedir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. **Çiçek ve Renk Adlarına Dair** adlı metinde edebî metin özelliği taşıyan bölümleri belirleyiniz. Bu bölümler, metnin anlatımını ve içeriğini nasıl etkilemiştir? Yazınız.

.....

.....

.....

3. “Baytop Hoca'nın sözlüğüne göre, nevrüz (navruz) hermodactyloides spach ve scorpiris spach alt cinslerine bağlı iris türlerine verilen genel isim.” cümlesinde olduğu gibi okuduğunuz metinde kullanılan yabancı sözcükler, metnin dil ve anlatımını nasıl etkilemiştir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

4. Okuduğunuz metinde Türkçenin çiçek adları bakımından zengin bir dil olduğu anlatılmıştır. Size göre bu zenginliğin sebebi neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

5. Okuduğunuz metnin açık ve örtük iletilerini belirleyerek yazınız.

Açık İletiler	
.....
.....
.....
.....
Örtük İletiler	
.....
.....
.....
.....

6. “Aslında diller buz dağları gibidirler, suyun altındaki büyük kısmı keşfetmeye başladığınız zaman o dile nüfuz edebilir; şair, yazar veya düşünür olabilirsiniz.” cümlesinden hareketle okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini yazınız.

Ana Düşünce
Yardımcı Düşünceler

9-14. soruları sevdikleri bir yazarın imza saatini bekleyen üç arkadaşın aralarında geçen konuşmaya göre cevaplayınız.

Aylin: Edebiyatın kalbinde şiirin oturduğuna inananlardanım ben. Bir sanat dalı olarak edebiyatın inceliğini en iyi yansıtan ifade şekli şiirdir. Estetik kaygıların en yoğun olduğu, duygulara en iyi hitap eden tür olarak da şiiri başköşeye koymalıyız. Hele ki şiirin aynı dizeyle her okuyana farklı hissettirip farklı düşündürebilmesi sizce de muazzam değil mi? Özdemir Asaf'ın bu dizelerini başka hangi edebî metin böyle anlatabilirdi ki?

Sana bir şiirler olmuş sevgilim

Yüzün gözün söz içinde...

Hangi imla kitabına baksam

“Ben”den ayrı yazılıyorsun.

Beyza: Edebiyata sadece estetik kaygılarla bakarsak şiirin yeri tartışılmaz. Fakat ben edebiyatın aynı zamanda toplumu yönlendiren, değiştiren, dönüştüren bir sanat dalı olduğunu düşünüyorum. Şiirin hayatımıza kattığı güzelliği inkar etmemekle beraber diğer edebî türlerin toplumsal fayda bakımından çok daha etkili olduğu kanısındayım. Romanlar olmasaydı, insanlar hiç yaşamadıkları hayatlara nasıl tanıklık eder o hayatlardan nasıl tecrübe kazanırdı? Denemelerde yazarlar düşüncelerini hiç ifade etmemiş olsalardı okurların düşünce dünyaları bu kadar zengin olur muydu? Tiyatro metinleri yazılmamış olsaydı hayatımız boyunca hiç şahitlik edemeyeceğimiz olaylar gözümüzün önünde canlanır mıydı? Bir de böyle bakmanı isterim Aylin.

Emre: Arkadaşlar, soruma verdiğiniz cevapları her cümlesine hak vererek dinledim. Dürüst olmak gerekirse böyle bir tartışmada taraf olmak imkânsız benim için. Ben edebiyatın rengarenk çiçeklerle bezeli, keşfedilmeyi bekleyen, uçsuz bucaksız bir bahçe olduğunu düşünüyorum. Bu bahçenin en nadide çiçeğini seçmenin zorluğu ise bizim gibi bahçede gezinenlerin bambaşka beğenilerinin olmasından kaynaklanıyor bence.

9. Emre'nin bu tartışmayı başlatan sorusu sizce ne olabilir?

.....

.....

10. Siz edebî metin türleri hakkında düşündüğünüzde kimin fikirlerine hak verdiniz? Bu fikri bir de kendi cümlelerinizle ifade ediniz.

.....

.....

11. Sizce Aylin, Beyza ve Emre'yi bu konuşmada birleştiren ortak noktalar nedir?

.....

.....

12. Aylin, edebiyatın kalbi sözüyle ne anlatmak istemiştir?

.....

.....

13. Emre düşünceyi geliştirme yollarından hangisini kullanarak Aylin'i ikna etmeye çalışmıştır?

.....

.....

14. Emre'nin kullandığı düşünceyi geliştirme yoluyla ilgili kendiniz bir örnek yazınız.

.....

.....

15. Aşağıdaki metinleri okuyunuz. Metinlerde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını tespit ederek eşleştiriniz.

Sokağın en ihtişamlı evi onlarındı. Çok farklı bir mimariye sahipti ama o evi bizim evlerimizden ayıran tek özelliği bu değildi. Bahçesinde dünyanın dört bir yanından getirilmiş bitkiler vardı ve bu bitkilerin düzenli bakımı yapılırdı.

Tanık Gösterme

Ezberlerimi bozduğum şu zamanlarda iyi günümün keyfine benimle varabilen en iyi dostumdur diye düşünmeye başladım. Selvi Boylum Al Yazmalım'da "Dostluk yalnız kara günde değil iyi günlerde de belli olurmuş." diyen Aytmatov'a gönülden hak verdim.

Karşılaştırma

Sağlam bir birikimi, dünya görüşü olmayan kişinin kazandığı ün, saman alevi gibi geçicidir. Bana göre ün hayattaki birçok değer gibi kazanması kolay yönetmesi zor olan bir şeydir.

Sayısal Verilerden Yararlanma

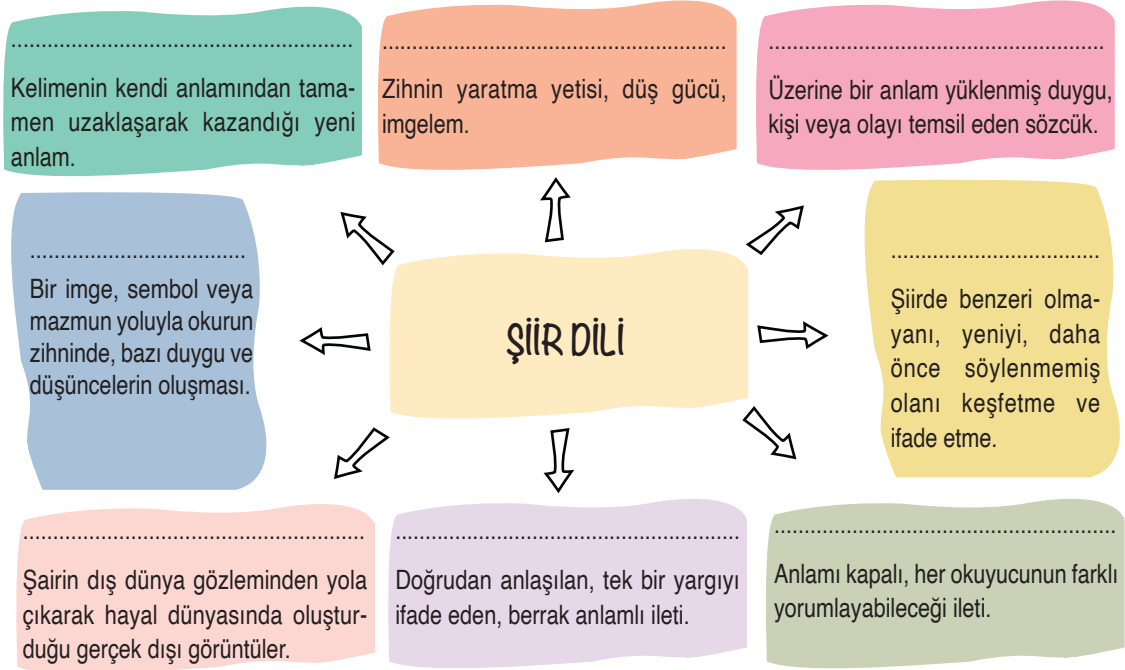
Ülkemiz son yıllarda bilinçsiz su tüketiminin artmasıyla su azlığı yaşayan ülke kategorisine girdi. Türkiye'nin tüketilebilir yer üstü ve yer altı su potansiyeli yılda ortalama 112 milyar metreküp olarak çıkarken kişi başına tüketim 1500 metreküp seviyesindedir. Su kaynaklarını bu şekilde kullanmaya devam edersek ciddi bir su kriziyle karşı karşıya kalmamız çok yakındır.

Benzetme

16. Aşağıda verilen güzel sanatlar tablosundaki boşluklara uygun sanat dallarını yazınız.

Plastik (Görsel) Sanatlar	Fonetik (İşitsel) Sanatlar	Ritmik (Dramatik) Sanatlar
Resim	Edebiyat
.....	Bale
Hat		Dans
Kabartma	
.....		Sinema
Tezhip		
.....		

17. Aşağıdaki tabloda yer alan boşlukları “mecaz, örtük ileti, imge, hayal gücü, yaratıcılık, çağrışım, açık ileti, sembol” kelimelerinden uygun olanlarla doldurunuz.

18. Şiirde altı çizili sözcüklerdeki ses olaylarını bulunuz. Bulduğunuz ses olayını, sizin vereceğiniz bir örnekle beraber ilgili tabloya yazınız.

1919-1933'ten Bir Parça

O günlerde bir ünlü ayak bastı Samsun'a,

Yürüdü etrafında ümitler suna suna.

Bu, ateşler içinde geçip gelmiş bir erdi,

Göğsünde toplanmıştı milyonla Türk'ün derdi,

Bu milyonla dert ona veriyordu başka hız,

Yürüdü arkasında genç, ihtiyar, kadın, kız.

Faruk Nafiz Çamlıbel

	Şiirde Ses Olayının Geçtiği Sözcük	Örnek Sözcüğüm
Ünlü Düşmesi		
Ünsüz Benzeşmesi		
Ünsüz Yumuşaması		

1. Tema E-İçerik Ölçme ve Değerlendirme Cevap Anahtarı

1. Bu metin, Türkçenin zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılmıştır.
2. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.
3. Metinde yabancı sözcüklerin kullanımı metnin akıcılığını ve anlaşılmasını olumsuz etkilemiştir.
4. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.
5. **Metinde Yer Alan Açık İleti Bulunduran İfadeler:**
 - Kırsal bölgelerden şehirlere doğru gittikçe hızlanan göç ve buna paralel olarak yaşanan şehirleşme, toprakla aramızdaki mevcut ilişkileri iyiden iyiye bozdu.
 - Bitki, böcek, kuş ve renk adları, dillerin gizli hazineleridir; onlara bakarak bir halkın hayal gücü, tabiatla ilişki biçimi, dünya görüşü ve realite kavranışı hakkında açık seçik fikirler edinilebilir.
 - Türk töresinde gelinlik rengi beyaz değil, kırmızıdır.
 - Türkçe renk adları da bitki adları gibi gitgide unutuluyor.

Örtük İletiler:

Aslında diller buz dağları gibidirler, suyun altındaki büyük kısmı keşfetmeye başladığınız zaman o dile nüfuz edebilir şair, yazar veya düşünür olabilirsiniz.

Çiğdem der ki ben elâyım
Yiğit başına belâyım
Hepisinden ben âlayım
Benden âlâ çiçek var mı
Al baharlı mavi dağlar
Yarım gurbet elde ağlar

Nevruz der ki ben nazlıyım
Sarp kayalarda gizliyim
Mavi donlu gök gözlüyüm
Benden âlâ çiçek var mı
Al baharlı mavi dağlar
Yârim gurbet elde ağlar

6. Metnin Ana Düşüncesi:

Dilin anlam zenginliğini keşfeden kişiler şair, yazar veya düşünür olabilirler.

Metnin Yardımcı Düşünceleri:

Kırdan kente göç insanların doğayla olan bağını zayıflatmıştır.

Bitki, böcek, kuş ve renk adları o milletin düşünce yapısı hakkında fikirler verir.

Türk dünyasında bazı çiçek ve bitkilere ortak anlamlar yüklenmiştir.

Çiçek ve bitki adları birçok tekerleme ve türküde geçmektedir.

Günümüzde kullanılan bazı sözcüklerin kökü Köktürk Yazıtları'na kadar uzanmaktadır.

Türk insanı doğadan uzaklaştığı için bazı bitki ve renk adları unutulmaktadır.

7. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.
8. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.
9. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.
10. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.
11. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.
12. Aylin, edebiyatın kalbi sözleriyle şiirin edebiyatın en önemli türü olduğunu ifade etmiştir.
13. Benzetme
14. Öğrenci bu soruya kişisel düşüncelerini içeren bir cevap verecektir.

15.	Sokağın en ihtişamlı evi onlarındı. Çok farklı bir mimariye sahipti ama o evi bizim evlerimizden ayıran tek özelliği bu değildi. Bahçesinde dünyanın dört bir yanından getirilmiş bitkiler vardı ve bu bitkilerin düzenli bakımı yapılırdı.	Karşılaştırma
	Ezberlerimi bozduğum şu zamanlarda iyi günümün keyfine benimle varabilen en iyi dostumdur diye düşünmeye başladım. Selvi Boylum Al Yazmalım'da "Dostluk yalnız kara günde değil iyi günlerde de belli olurmuş." diyen Aytmatov'a gönülden hak verdim.	Tanık gösterme
	Sağlam bir birikimi, dünya görüşü olmayan kişinin kazandığı ün, saman alevi gibi geçicidir. Bana göre ün hayattaki birçok değer gibi kazanması kolay yönetmesi zor olan bir şeydir.	Benzetme
	Ülkemiz son yıllarda bilinçsiz su tüketiminin artmasıyla su azlığı yaşayan ülke kategorisine girdi. Türkiye'nin tüketilebilir yer üstü ve yer altı su potansiyeli yılda ortalama 112 milyar metreküp olarak çıkarken kişi başına tüketim 1500 metreküp seviyesindedir. Su kaynaklarını bu şekilde kullanmaya devam edersek ciddi bir su kriziyle karşı karşıya kalmamız çok yakındır.	Sayısal verilerden yararlanma

16. Plastik (Görsel) Sanatlar: mimari, heykel, minyatür.

Fonetik (İşitsel) Sanatlar: müzik.

Ritmik (Dramatik) Sanatlar: tiyatro, opera.

17. **Mecaz:** Kelimenin kendi anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlam.

Hayal Gücü: Zihnin yaratma yetisi, düş gücü, imgelem.

Sembol: Üzerine bir anlam yüklenmiş duygu, kişi veya olayı temsil eden sözcük.

Çağrışım: Bir imge, sembol veya mazmun yoluyla okurun zihninde bazı duygu ve düşüncelerin oluşması.

İmge: Şairin dış dünya gözleminden yola çıkarak hayal dünyasında oluşturduğu gerçek dışı görüntüler.

Açık İleti: Doğrudan anlaşılabilir, tek bir yargıyı ifade eden berrak anlamlı ifade.

Örtük İleti: Anlamı kapalı, her okuyucunun farklı yorumlayabileceği ileti.

Yaratıcılık: Şiirde benzeri olmayana, yeniyi, daha önce söylenmemiş olanı keşfetme ve ifade etme.

18. **göğsünde:** Ünlü düşmesi
bastı, toplanmıştı: Ünsüz benzeşmesi
derdi: Ünsüz yumuşaması